

nen sak er at det er forskjellig hvilke 'vision du monde' den enkelte leser og den enkelte kritiker til enhver tid vil finne interessante å befatte seg med, men det er vel kanskje på nytt et sosiologisk spørsmål.

For øyeblikket er det vanskelig å si hvordan den litteratur-sosiologiske forskningen kommer til å utvikle seg i konfrontasjon med en sterk tendens til deskriptiv og formelt orientert analyse, hvor antropologiske og ikke-historiske tema står sentralt. På seminaret i Cérisy-la-Salle i 1966 om litteraturkritikken bemerket Jacques Leenhardt at Goldmann ganske sikkert representerer antikverte verdier. Dette var før Mai 1968, og bemerkningen kunne gi stoff til en ny artikkel, men jeg vil avslutte med å uttrykke tro på at det likevel skulle være mulig og fruktbart å skape kontakt mellom den semiologisk og den sosiologisk orienterte litteraturteorien.

Irene Iversen

Bibliografi:

- 1) Georg Lukacs: "Histoire et conscience de classe." Ed. de Minuit. Paris 1960.
- 2) "Littérature et Société (s. 34). Problemes de méthodologie en sociologie de la littérature." Ed. de l'Institut de Sociologie de l'Université Libre de Bruxelles. 1967.
- 3) Jean Piaget: "Qu'est-ce que le structuralisme?" P.U.F., Paris 1967.
- 4) "Die Seele und die Formen". Berlin 1910.
- 5) "La théorie du roman", Ed. Mediation, Paris 1963.
- 6) Lucien Goldmann: *Recherches dialectiques*, Paris 1959. (Gallimard).
- 7) Lucien Sebag: "Marxisme et Structuralisme." Ed. Payot 1964.
- 8) Lucien Goldmann: "Sciences humaines et philosophie." P.U.F. 1952.
- 9) Henri Lefebvre i *L'homme et la société*, nr. 2, 1966 (dec.)
- 10) "L'homme et la société" nr. 6 1967. (Ed. Anthropos).
- 11) *Revue Internationale des Sciences Sociales de L'UNESCO*. decembre 1967.
- 12) Lucien Goldmann: "Le théâtre de Genêt . . ." Cahiers Renaud-Barrault. (Gallimard). nov. 1966.

Se forøvrigt god bibliografi i "Les Chemins actuels de la critique" (10/18), Paris 1968 under "La critique marxiste".

OM LOGISKE KONSTRUKTIONS-FORSKELLE MELLEM "TALESPROG" OG "SKRIFTSPROG". — ET METODE-EXEMPEL.

af Peter Brask.

Ved "talesprog" tænker jeg ikke kun på talt sprog, ved "skriftsprog" ikke kun på skrevet; man kan jo nedskrive en konversation og oplæse en cancelliskrivelse. Fagligt kan man kun henvise til foreliggende sprogmateriale: den tekst, den båndoptagelse.

Alligevel synes mange danskere, at man vist bør rette sig efter andre normer når man skriver, end når man taler. Den der læser meget, vil nærme sin private tale-norm til en skriftsproglig. Den der læser endnu mere, vil efterhånden kunne finde den rette talestil til den enkelte tale-situation. Han styrer ikke mere sin tale blot intuitivt efter en "umiddelbar" talenorm men er blevet dreven retorik; normen virker under stadigt hensyn til situationen. Gør den ikke det, men dyrker blot sig selv selvhverligt, bliver han pedanten, — ciceronianus.

I vor vage hverdagsfølelse af det "rette" skriftsprog hviler smuldrende rester af klassisk dannelse. Nogle dansklæsere tror sig endnu forvaltere af denne "stil" og retter sig men især andre derefter. Men blot at bevise dens nutidige existens ville nok kræve et stort arbejde, — herunder også en udredning af skriftsprogsnormernes sociale baggrund (ikke for intet er "classicus" oprindelig "et medlem af højeste skatteklasse"!). Imidlertid: en almen norm for skriftlig fremstilling har vi ikke mere. Kun få vil finde det rimeligt at forlange af fx. gymnasiaster at de skulle stræbe efter en rigt nuanceret hypotaxe med dens minutøse afvejning af de enkelte tankeleds indbyrdes vægtighed, — en mobile-stil som kræver en reflexionsgrad, der sjældent forefindes hos de filosofiske u-skyldige. Men hvad da? Her kommer et dilemma, som ikke er blot pædagogisk. Vi ved næsten intet om talesproget: sprogforskernes materiale har næsten kun været skrevet sprog, forfattersprog; af det talte er næsten kun lydsiden udforsket, resten kun causerende berørt endnu.

Endnu foresvæver der de pligtskrivende og retteren visse forestillinger om 'velafrundede perioder', 'logisk opbygning', 'sammenhæng i fremstillingen' og lignende. Men hvad er kriterierne for opfyldelsen af disse krav eller normer? Man kender dem næppe — men det er alligevel dem, som stiles oftest rettes og bedømmes ud fra! Måske endda "stil"?

Forudsætning for en revision af disse halvbevidste normer er en nøjere erkendelse af forskellene mellem det talte hverdagssprog og det skriftlige. Her skal fremføres et beskedent experiment, der kan antyde en metode til analyse af sådanne forskelle.

Jeg har taget en stump tekst, der skal illudere som talesprog, omskrevet den efter en intuitivt fornemmet "skriftsprogsnorm", og sammenlignet de to teksters logisk-syntaktiske struktur.

Teksten er af Karl Larsen, fra "Dengang Hans Peter Egskov tjente for Tjener" (her efter Borup Jensen og Falkenstjernes håndbog, bd. III):

"En Tjener, han ska ikke være Herre, men han ska heller ikke være noen Slave, det har altid været min Princip", sagde Hans Peter Egskov, "liemeget om jeg saa har tjent baade Grever og Baroner."

Talesprogs-illusionen er fremmet orthografisk og morfologisk, men det vedkommer ikke logik og syntaks. Jeg normaliserer teksten i disse henseender og udelader inquit:

(T)

En tjener, han skal ikke være herre, men han skal heller ikke være nogen slave, det har altid været mit princip, — ligemeget om jeg så har tjent både grever og baroner.

Over for T stilles en konstruktion, der har samme mening, men opfylder "akademikernormerne". Det kunne sikkert gøres også på andre måder, men vel uden principforskel hvad angår det som skal undersøges (konstruktionen er udført for undersøgelsen).

(K)

Skönt jeg har tjent både grever og baroner, så har det dog altid været mit princip, at nok skal en tjener ikke være herre, — men han skal heller ikke være nogen slave.

Umiddelbart kan T forekomme mere parataktisk end K; en hastig analyse kan vise at dette er urigtigt, — prøv selv.

Jeg vil først analysere den logisk-semantiske struktur i K, dernæst notere de tilsvarende logiske elementer i T, og endelig sammenligne de to forløb i henseende til de logiske elementers placering i kæderne. Hertil kan en almindelig syntaktisk analyse af K ikke tjene. De simple udsagn, som i forskellige typer af sammensætning udgør K's logiske mening, er ikke alle at finde som ubrudte afsnit af K. Nogle af dem findes ikke som selvstændigt formulerede grammatiske sætninger i K, men impliceres af visse forhold i de i K indgående sætninger. Opgaven er da at redegøre for samtlige logiske udsagn indeholdt i K's mening, dvs. vi skal påvise, hvilke sproglige (grammatisk beskrivelige) forhold i K, der rummer de logiske udsagn, og dernæst formulere dem explicit logisk. Heraf følger, at en del af udsagnene må angå de øvrige udsagns indbyrdes logiske sammenhæng.

Metoden er: trinvis uddragning af de logiske udsagn; tænker vi os at vi begynder med uddragning af kun et udsagn ville det næste trin i proceduren være at

omskrive teksten til en ny tekst, bestående af det uddragne udsagn plus resten omskrevet således at denne rest rummer begyndelsestekstens mening med undtagelse af det uddragne. Denne procedure har den fordel at være principielt simpel, og ved tekster der er så enkle som den foreliggende tillige økonomisk nok til også at være praktisk. Den på ethvert givet transformationstrin (med undtagelse af det sidste) foreliggende tekst-"rest" må da betragtes som et sammensat, endnu ikke analyseret udsagn. Teksten transformeres således trinvis til formel logik. Metoden ligner Chomskys "rewriting", men er ikke identisk med den. Vort første "sammensatte udsagn" er naturligvis hele den u-analyserede tekst, K.

For hvert uddraget udsagn skal explicit angives, hvilke størrelser transformationen er baseret på. Det første trin vil tydeliggøre, hvad der menes hermed. Vi omskriver først K til en konjunktion af tre udsagn:

$K \rightarrow S_1 \ \& \ S_2 \ \& \ S_3$

hvor (S_1) (jeg har tjent både grever og baroner).

(S_2) (S_1 m S_3)

(S_3) (det har altid været mit princip, at nok skal en tjener ikke være herre, — men han skal heller ikke være nogen slave).

Det som nu er forsvundet fra K er det som svarer til S_2 : nemlig relationen "modsætning" (angivet ved m) mellem S_1 og S_3 . Basis i K herfor er:

(skönt) (så) (dog) (inversion i "så har . . . slave").

Hvad den egentlige begrundelse for modsætningen mellem S_1 og S_3 er, vil vi siden opklare; her er det nok at den formelt er begrundet i de anførte ord og det anførte syntaktiske forhold.

Næste transformation angår S_3 idet vi får:

$S_1 \ \& \ S_2 \ \& \ S_3 \rightarrow S_1 \ \& \ S_2 \ \& \ S_4 \ \& \ S_5 \ \& \ S_6$.

Her er tekstresten

(S_6) (nok skal en tjener ikke være herre, — men han skal heller ikke være nogen slave).

Forsvundet fra teksten er:

(det har altid været mit princip at S_6)

som er blevet transformeret til de to udsagn: S_4 og S_5 , hvor:

(S_4) (det er mit princip at S_6)

som vi opfatter som ensbetydende med:

(S₄) (S₆ tilhører mine principper)

Udsagnet S₅ baseret på (altid) og på (tidsbetegnelsen "har været") dvs. vi kan formulere S₅ som:

(S₅) (udsagnet S₄ er altid sandt)

På dette trin af analysen bliver det imidlertid praktisk at benytte formaliserede skrivemåder. Vi indfører derfor en relation således at

$S_x w T_y$

skal betyde, at

udsagnet S_x er sandt til tiden T_y

hvorefter S₅ kan noteres:

(S₅) ($\forall y : S_{yw} T_y$)

(De benyttede tegn fra logik og mængdelære er anført efter artiklen. Iøvrigt har vi set bort fra at "altid" i Egskovs mund jo nok har begrænset mening, i alt fald begrænset af hans levetid).

Endvidere indføres mængderne $P = \{\text{principper}\}$ og $P_X = \{X\text{'s principper}\}$ hvorefter S₄ kan formaliseres:

(S₄) ($S_6 \in P_E$),

hvor mærket E angiver Hans Peter Egskov.

Den uanalyserede tekstrest er nu alene S₆, som nu transformeres

$S_6 \rightarrow S_7 \& S_8 \& S_9 \& S_{10}$.

Til formulering af disse fire nye udsagn benyttes mængderne

$A = \{\text{herrer}\}$, $B = \{\text{tjenere}\}$ og $C = \{\text{slaver}\}$.

Vi får

(S₇) (en tjener er ikke en herre)

$= (x \in B \Rightarrow x \notin A)$.

(S₈) (en tjener er ikke en slave)

$= (x \in B \Rightarrow \forall_x \notin C)$.

Disse to udsagn kan man straks se er repræsenterede i teksten. Men hertil kommer det som i teksten har basis:

(nok) (men) (heller).

Det er netop dette som er kærnen i H.P. Egskovs dictum, og som forovrigt hele

resten af hans monolog belyser. Han hævder nemlig at man må regne tjenere for en særlig klasse, under herrer men sandelig over slaver . . . og resten af monologen illustrerer livligt, hvorledes han praktiserer dette sit princip. I tekst K er dette fremhævet ved de tre angivne ord, hvis mening formelt kan noteres:

(S₉) ($x \in B \& S_7 \nrightarrow x \in C$)

som jo siger at man *ikke* af 1) at x er tjener, og 2) at princippet S₇ gælder — kan drage den følgeslutning, at så er x en slave.

Endelig rummer teksten K i den del som står i S₆ endnu noget, vi ikke har optaget i det logiske forråd. I teksten står der ikke "er" (som vi skrev i S₇ og i S₈), men "skal". Dette ordvalg viser, at her er tale om principper, påbud, imperativisk mening, hvilket altså er den information:

(S₇ $\in P$) & (S₈ $\in P$) & (S₉ $\in P$), hvilket vi noterer forkortet som

(S₁₀) (S₇, S₈, S₉ $\in P$).

Transformationerne er nu til ende, teksten udtømt og det logiske forråd fuldstændigt. Det er nok praktisk med en oversigt, inden vi går videre.

Transformationen var altså:

$K \rightarrow S_1 \& S_2 \& S_3 \rightarrow S_1 \& S_2 \& (S_4 \& S_5 \& S_6)$

$\rightarrow S_1 \& S_2 \& S_4 \& S_5 \& (S_7 \& S_8 \& S_9 \& S_{10})$.

Hvilket vil sige, at K's logiske mening kan skrives som ti udsagn, hvoraf flere er sammensatte, men ingen videre komplicerede. Vi anfører dem til oversigt:

(S₁) (jeg har tjent både grever og baroner).

(S₂) (S₁ m S₃).

(S₃) (S₄ & S₅ & S₆).

(S₄) ($S_6 \in P_E$).

(S₅) ($\forall y : S_4 w T_y$).

(S₆) (S₇ & S₈ & S₉ & S₁₀).

(S₇) ($x \in B \Rightarrow x \notin A$).

(S₈) ($x \in B \Rightarrow x \notin C$).

(S₉) ($x \in B \& S_7 \nrightarrow x \in C$).

(S₁₀)(S₇, S₈, S₉ $\in P$).

Før vi nøjere undersøger den logiske syntax vil vi dog først søge den begrundelse for S₂. Vi nøjedes jo under analysen ovenfor med at notere forholdet mellem S₁ og S₂ som "modsætning" uden at sige noget om hvad relationen "modsætning" muligvis betyder i *logisk* henseende. — Der synes jo ikke at være en

indlysende logisk modsætning mellem at Egskov har tjent både grever og baroner og at han har de angivne principper? At der *er* et modsætningsforhold er blevet fremhævet i K, men er også antydnet i T, nemlig ved:

"ligemeget . . . om . . . så"

Der er altså sproglig basis for fornem melsen af et "modsætningsforhold" — men hvad er dettes logiske mening. Det forekommer rimeligt at søge det sprogligt antydende, ikke klart definerede "modsætning" bragt til logisk udtryk i form af negationsforhold mellem to udsagn. Imidlertid ses det snart at disse udsagn ikke kan være S_1 og S_3 , som jo ikke fremgår indbyrdes ved negation. Den vanskelighed man således finder i denne analyse er — tror jeg — typisk for den logiske analyse af de naturlige sprog. En påvisning af logikken i komplekse udsagn i disse sprog forudsætter en *katalyse*, altså en explicit fremstilling af de dele af argumentet, som ikke står explicit i teksten, men som mere eller mindre bevidst for læseren (modtageren) læses ind i den på basis af det explicit foreliggende. Det er på denne katalyse at de fleste forsøg på logisk analyse af hverdagssproget plejer at strande — her hjælper nemlig kendskab til formel logik ikke; der må bl.a. bruges sproglig intuition.

Når vi intuitivt har indlæst en "modsætning" mellem S_1 og S_3 beror det på den foranførte tekstbasis. Når "modsætningen" skal formuleres logisk må vi imidlertid konstruere et udsagn der er således beskaffet, at vi ved at manipulere med dette og S_1 og S_3 kan frembringe to udsagn som netop står i negationsforhold.

Modsætningen kan — tænker jeg mig nu — stamme fra, at Egskov har erfaret, at "grever og baroner" regner deres tjenestefolk for slaver og oven i købet vil have at disse selv skal gøre det: tjenere bør have deres herrers opfattelse af tyendeforholdet . . . synes herrerne.

De erindringer, som Egskov giver til bedste, tyder netop på, at dette er i hans tanker, når han filosoferer.

Vi skriver "grever og baroner" som G.

At "X tjener Y" skriver vi: XtY .

Idet P_X er mængden af X's principper (som ovenfor) lader vi den delmængde af X's principper som angår tyendeforhold være $U(P_X)$.

Vi kan da udtrykke baronernes mening således:

$$(R_1) (XtY \Rightarrow (U(P_X) = U(P_Y))).$$

$$(R_2) (XtG \Rightarrow X \in C).$$

Ved konjunktionen af R_1 og R_2 fåes:

$$(R_3) (XtG \Rightarrow (X \in C) \in U(P_X)).$$

Vi bemærker dernæst, at S_1 er ensbetydende med (EtG) .

"Baronargumentet" R_3 giver da:

$$S_1 \& R_3 \Rightarrow (E \in C) \in U(P_E).$$

Men Egskovs mening om denne sag er netop:

$$S_1 \& S_3 \Rightarrow (E \notin C) \in P_E$$

$$\Rightarrow (E \in C) \notin P_E$$

$$\Rightarrow (E \in C) \notin U(P_E).$$

Heraf følger imidlertid at hvis R_3 er sand, så kan ikke samtidig dermed både S_1 og S_3 være sande. Antager man R_3 kommer altså S_1 og S_3 i *logisk* modsætningsforhold.

Selve antagelsen af R_3 som kontekstuel impliceret i T er imidlertid ikke et logisk anliggende. Den forudsætter to antagelser: for det første at "grever og baroner" har meningerne R_1 og R_2 , men for det andet at modtageren af Egskovs beretning (i tekstens fiktion altså forfatteren, som foregiver at nedskrive, hvad Egskov har fortalt ham) af "fortælleren" Egskov *forventes* at udlede R_1 af oplysningen S_1 . Og antagelsen af det sidste forudsætter indblik i den almindelige opfattelse af tyendeforhold på Egskovs tid.

Dette vil med andre ord sige, at katalysen her forudsætter kundskaber af *historisk* art.

En alternativ opfattelse kunne mere snedigt hævde, at den "historiske kundskab" er et produkt af tekstanalysen! Sådan at forstå, at *hvis* teksten forudsættes total meningsfuld (og denne forudsætning er i virkeligheden nødvendig for enhver tekstanalyse indtil selve denne analyse eventuelt tvinger en til at droppe forudsætningen) så tvinges man af teksten gennem analysen til den hypotese, at det historisk *må have* forholdt sig således. Hvis man benytter dette alternative argument, så vil man se, at i så tilfælde kan faktiske historiske informationer benyttes som kontrol af tekstanalysen. En kontrol som i vort foreliggende tilfælde formentlig giver positivt resultat.

Jeg vil inden jeg nu vender tilbage til vort egentlige ærinde — den logiske syntax — minde læseren om, at de ni tide analytiske argumenter ovenfor ikke fremsættes for at forklare teksten, der jo nok kan begribes af enhver, men netop gennemarbejdes ud fra dette simple materiale for så meget sikrere at kunne demonstrere og efterprøve *metoden*.

Men nu tilbage til syntax-problemet.

Da analysen har nedbrudt K til denne teksts logiske elementer er det nu muligt at notere, hvor i teksterne K og T disse elementers "basis" befinder sig. Idet tallene hentes fra S-udsagnenes nummerering benytter vi nu numrene som angivelse af udsagnenes basis i teksterne, tallet x står nu for S_x -basis-afsnit. For K fåes da:

K

Skønt jeg har tjent både grever og baroner så har det dog
 2 1 1 1 1 1 1 1 2 4 4 2
 5

altid været mit princip at nok skal en tjener ikke være
 5 5 4 4 4 9 7 7 7 7 7
 4 10 10

herre men han skal heller ikke være nogen slave.
 7 9 8 8 9 8 8 8 8
 10 10

Dobbelt-becifringen ved visse ord skyldes, at disse indgår i basis for to logiske elementer, med forskellige sider af ordets mening; fx indgår (har været) med verbets grundmening "er" i basis for S₄, men med sin tids-mening i basis for S₅.

Bemærkelsesværdigt mht forholdet: sproglig syntax/logisk syntax er det, at logiske elementer kan have deres basis fordelt på dele af den sproglige kæde, som ikke er naboer; dette er vel atter en af grundene til den traditionelle logiks afmagt over for analysen af hverdagssproget.

Analysen af basis-fordelingen i T bliver:

T

En tjener han skal ikke være herre men han skal heller ikke
 7 7 7 7 7 7 7 9 8 8 9 8

være nogen slave det har altid været mit princip ligemeget
 8 8 8 4 4 5 4 4 4 2
 10

om jeg så har tjent både grever og baroner.
 2 1 2 1 2 2 1 1 1

Hvad vi kalder den logiske syntax i K og T er altså nu udtrykt som to ordnede talmængder. Gentagelsen umiddelbart af et ciffer siger formentlig intet om syntaxen, og vi reducerer mængderne i denne henseende. Da får vi

for K:

2 1 2 4 2 5 4 7 9 8 10 9 8 10
 5 5 10 8 8 8

for T:

7 9 8 9 8 4 5 4 2 1 2 1 2 1
 10

For en lidt løsagtig betragtning synes disse talmængder at være ordnet modsat af hinanden. Dette giver den ide at løsningen på vort problem: "hvor består den logiske konstruktionsforskel mellem T og K" kunne have noget med dette at gøre.

Løsningen må da kunne nås ved at reducere talmængderne på en sådan måde at vi ender med to mængder der virkelig fremgår af hinanden ved "krebssgang". Vanskeligheden ved denne reduktion er naturligvis, at manipulationen ikke må reducere de ordnede basis-ciffer-mængder på en sådan måde at resultatet ikke mere har nogen rimelig forbindelse med det, de ureducerede ciffer-mængder udtrykker. Dvs: selve manipuleringen af cifrene må begrundes sprogligt-logisk.

Man kan tænke sig at en afgørende faktor for syntaxen, altså for den rækkefølge, hvori de logiske elementer leveres modtageren, er hvornår elementernes første og sidste basis-afsnit optræder i kæden af basis-afsnit. Dette rummer to momenter: nemlig både hvilken rækkefølge S-udsagnene dukker op i og i hvilken grad de "flettes sammen", altså hvormange "fremmede" basis-afsnit der er placeret mellem første og sidste basis-afsnit for et givet S-udsagn. Vi vil nærmere undersøge, hvorledes disse forhold er i vort eksempel.

Vi noterer første og sidste basisafsnit for hvert udsagn i den rækkefølge de findes i talmængderne ovenfor:

For K findes:

første	2	1	4		9	10	8	
			5			7		
sidste		1	2	4		7	9	10
				5				8

→ tekstforløb

For T findes:

første	7	9	8		10	4	5		2	1	
sidste	7		9	10		5	4		2	1	
				8							

→ tekstforløb

"Spændet" i kæden af basis-afsnit for hvert udsagn kan nu let tælles:

Spænd for:	S ₁	S ₂	S ₄	S ₅	S ₇	S ₈	S ₉	S ₁₀	
i T:	1	1	1	0	0	1	1	0	sum: 5
i K:	0	3	1	1	0	1	3	2	sum: 11

At dette "spænd" er størst i K kan ikke tillægges nogen umiddelbar mening, men vi skal se at dette forhold bliver meningsfuldt i forbindelse med undersøgelsen af udsagnsordnen i hhv K og T.

Vi antydede før at forløbet af udsagn løseligt skulle være modsat i T og K. Dette holder ikke uden videre for en nærmere betragtning. Går vi ud fra T skal vi sammenligne "indsatserne" af udsagnsbasis heri med "afslutningerne" på udsagnsbasiserne i K, vort indfald skulle da bekræftes hvis den sidste sekvens er en krebsgang af den første; vi havde

for K: $\begin{matrix} 2 & 1 & 4 & 9 & 10 \\ & & 5 & & 7 & 8 \end{matrix}$

og det er krebsgangen heraf:

$\begin{matrix} 8 & 10 & 9 & 4 & 1 & 2 \\ & 7 & & 5 & & \end{matrix}$

der skal sammenlignes med slutningerne på T's udsagnsbasiser:

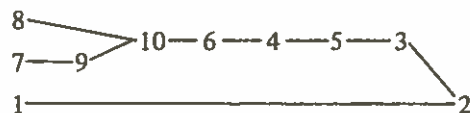
$\begin{matrix} 7 & 9 & 10 & 5 & 4 & 2 & 1 \\ & & 8 & & & & \end{matrix}$

sammenligningen viser jo at indfaldet stadig ikke er særligt indlysende bekræftet! Ser man imidlertid på sæt af cifre i stedet for på de enkelte:

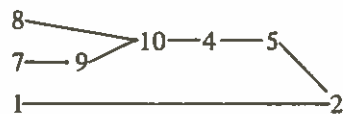
$A = (7, 8, 9, 10), B = (4, 5), C = (1, 2)$

Så får vi i begge tilfælde samme sekvens: A, B, C.

Der er altså tale om at sæt af udsagnsbasiser er anbragt i modsat orden i de to tekster. For nøjere at få mening heri, vil vi ud fra udsagnsoversigten (side 16) opstille udsagnenes forudsætnings-orden:

som skal forstås således: S_8, S_7 og S_1 forudsætter ingen af de øvrige udsagn; S_9 forudsætter S_7 ; S_{10} forudsætter S_8 og S_9 — og dermed også S_7 ; og så fremdeles. Da imidlertid S_6 og S_3 blot repræsenterede "tekstrester" undervejs i analysen (jfr. side 14-15) skal de udelades her. Vi har da:

At udsagnenes basiser syntaktisk optræder i sæt forstås nu let ud fra en semantisk betragtning af udsagnene:

S_1, S_7, S_8 og S_9 er de grundlæggende, elementære oplysninger i teksten; S_{10} er et udsagn om tre af disse *art* (nemlig at de er "principper"). Herved udgør disse tre og S_{10} et særligt sæt udsagn. S_1 står for sig selv som en oplysning om et faktisk forhold i den ydre verden.

S_4 og S_5 er udsagn om udsagn: S_4 handler om S_7 - S_{10} , og S_5 handler om S_4 . De udgør det næste sæt.

Endelig handler S_2 om på den ene side S_1 og på den anden alle de øvrige udsagn.

Placeres sættene i orden: A, B, C (altså den orden, hvori de optræder i tekst T) så får man først de "elementære" udsagn og dernæst de øvrige i orden efter hvormange af de andre, de har som forudsætning. Placeres derimod udsagnenes basis-sæt i modsat orden: C, B, A (således som det er tilfældet i den "akademiske" tekst K) så begyndes der altså med de mest komplekse størrelser og fortsættes "nedad" til de "elementære" sætninger er nået.

Hermed har vi altså kunnet konstatere at forløbet af logiske elementer, når disse betragtes i sæt inddelt efter graden af forudsætning eller logisk indviklethed, er modsat i de to tekster. I T gåes fra det simple til det komplekse, i K den modsatte vej.

Nu er jo K blot en konstrueret tekst. Man kunne sagtens have gået ud fra andre konstruktioner, fx:

En tjener skal ikke være herre, men han skal dog heller ikke være en slave — skønt jeg har tjent både grever og baroner, så har dette altid været mit princip.

eller:

Selvom en tjener ikke skal være herre, har det dog altid været mit princip, at han nu heller ikke er nogen slave . . . og jeg har da tjent både grever og baroner!

eller:

Det har altid — skønt jeg har tjent både grever og baroner — været mit princip, at selvom en tjener ikke skal være herre, skal han dog heller ikke være slave.

Dette kan dog ikke hindre os i at drage visse konklusioner af vort experiment. Vi har ikke påstået at der kun kunne findes én "skriftsprogsagtig" omskrivning af T med T's logiske mening — men blot at K *var* en sådan. Og vi mener at K virkelig tydelig fornemmes som "skriftsprog", hvad vel de lige anførte muligheder ikke alle gør i samme grad?

Vi tør derfor hævde, at vort resultat siger noget om normerne for skriftlig modsat mundtlig formulering af det givne logiske materiale.

Endvidere at vi har vist det muligt at formulere det logiske indhold uafhængigt af de sproglige normer, idet det kan fremstilles i et formalistisk sær-sprog.

Endelig slutter vi, at den del af norm-sættene som netop skiller K fra T bl.a. må omfatte flg.:

Ved den skriftlige fremstilling af et komplekst logisk indhold kræves det, at det sproglige forløb konstrueres således, at kæden ikke *kan* afsluttes, før hele det logiske indhold er realiseret i udtryk. Dette er da vel forklaringen på det større "spænd" i K.

Ved den mundtlige norm gælder denne sætning ikke; man ser jo, at T kan slutte ved hvert linjeskift i flg. opstilling af T:

En tjener, han skal ikke være herre
men han skal heller ikke være nogen slave
det har altid været mit princip
ligemeget om jeg så har tjent både grever og baroner.

En sådan adskillelse er ikke mulig for K's vedkommende; den umuliggøres af de pardannende ord:

((skont) , (så))
((nok), (men))

hvis syntaktiske og semantiske funktion er tæt sammenknyttet, således at en "klassisk" syntaktisk analyse, der måtte nøjes med at rubricere dem i hver sin sætning som konjunktioner, ikke ville redegøre tilstrækkeligt for deres virkemåde. — Den logiske syntax, vi har analyseret, er ikke altid isomorf med den klassisk-grammatiske.

I "skriftsproget" ønskes fra begyndelsen af en periode og tillige stedse undervejs hvor nødvendigt, signaleret om man kan forvente en fortsættelse eller om man er ved den ikke blot mulige, men virkelige slutning. Disse signaler er overflødige i talesproget, hvor de bl.a. erstattes af minespil, gestus og andre dele af situationen¹⁾.

Er det dette, som er realiteten i forestillingen om "velafrundede perioder", "logisk opbygning" osv? I så fald er det muligt at finde kriterier for, hvorvidt "normen" er opfyldt, og muligt at "rette" og "vurdere" med samme sikkerhed, som den hvormed man vurderer "grammatisk" tegnsætning.

Tænker man sig, man ved et studium af normerne således bragte dem ned i det håndfaste, ville det så være rimeligt at indexere "stil" i overensstemmelse dermed? . . . man ville jo være i den pikante situation at fx gymnasiets dansk-lærer pludselig vidste, hvordan han *kunne* rette stil "objektivt", uden stedse at skulle hente den røde kuglepen op fra sin bevidstheds dyb, hvor sproget måske fodes.

Jeg tror den situation næppe er ønskværdig. Det ses jo at der intet er i vejen med *logikken* i den mundtlige form. Rettelse efter den norm der gælder i K ville

1) Vi kan se på hinanden, om der kommer mere. Men dette glemmer man tit ved telefonsamtaler: "er du der endnu?". Dog bør der næppe indføres en stylus telephonicus madvigil.

være en påtvingen af en ren *stilm* hentet fra en stiltradition, hvis videreførelse i alt fald ikke kan rationelt propageres.

Hvad man derimod kunne ønske, er en øvelse i stil, hvor hovedvægten ligger på det logiske indholds rimelighed, og på tekstens evne til at meddele sig klart til den hvis sprognorm er det talte hverdagsdansk. Dette har også klare sociale mål. —

Sammenfattende ser jeg tre resultater af det her skrevne:

En metode til analyse af den logiske syntax i sproget.

En antydning af hvilken modsætning der består mellem "talesprog" og "skrift-sprog".

Et pædagogisk aspekt herfra på indovning af skriftlig fremstilling, specielt vel i gymnasiet.

Peter Brask

Benyttede tegn:

→ transformation fra et analyse-trin til det næste.

$A = \{ \dots \}$ angiver mængden A; mængdens elementer opremses i klammen.

paranteser er indskrænket til de nødvendige i formlerne ved at benytte den almindelige vedtægt om at tegnene skiller med forskellig styrke: stærkest skiller =, dernæst hhv \Rightarrow , &, ϵ . Altså er $(x \in B \ \& \ S_7 \nRightarrow x \in C)$ ensbetydende med $((x \in B) \ \& \ S_7) \nRightarrow (x \in C)$.

\Rightarrow implikationstegn; $S_x \Rightarrow S_y$ betyder at udsagnet S_x implicerer udsagnet S_y , dvs hvis S_x er sandt, er dermed også S_y sandt.

\nRightarrow "implicerer ikke".

$a \in A$ eller $A \ni a$; angiver at a er element i A.

\notin "er ikke element i".

\forall "alle".

$\&$ logisk "og"; angiver konjunktion af udsagn. En konjunktion er kun sand når hvert af de konjugerede udsagn er sandt.